

**Prawo rolne i żywnościowe.
System Prawa Unii
Europejskiej. Tom 18**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Część I. Prawo rolne UE

Rozdział I. Rolnictwo i prawo rolne w systemie prawa UE (europejskie prawo rolne)

Spis treści

	Nb
§ 1. Wprowadzenie	1
§ 2. Pojęcie europejskiego prawa rolnego	6
I. Prawo rolne jako odrębna dziedzina prawa	6
II. Rolnictwo wielofunkcyjne jako podstawa wyodrębnienia europejskiego prawa rolnego	13
III. W kwestii europejskiego prawa rolnego	17
IV. Europejskie prawo rolne w systemie wielopoziomowym	24

Literatura: *W. Achilles*, Landwirtschaft in der Frühen Neuzeit (Enzyklopädie deutscher Geschichte), Oldenburg 1991; *F. Albisinni*, „Reformy reform” Wspólnej Polityki Rolnej a art. 39 i 43 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej po Traktacie z Lizbony, PPR 2010, Nr 1; *R. Barents*, The Agricultural Law of the EC. An inquiry into the Administrative Law of the European Community in the Field of Agriculture, Deventer–Boston 1994; *R. Budzinowski*, O potrzebie opracowania i koncepcji Systemu prawa rolnego, PPR 2020, Nr 2; *tenże*, Prawne pojęcie działalności rolniczej, Prawo i Administracja 2003, t. II; *tenże*, Prawo rolne wobec współczesnych wyzwań, PPR 2014, Nr 2; *tenże*, Die Zukunft der Agrarpolitik der Europäischen Union aus der polnischen Perspektive, w: Die Gemeinsame Agrarpolitik vor neuen Herausforderungen (Hrsg. *J. Martinez*), Baden-Baden 2012; *tenże*, Problemy ogólne prawa rolnego. Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych, Poznań 2008; *M. Cardwell*, The European Model of Agriculture, Oxford 2004; *A. Carozza*, Gli istituti di diritto agrario, Milano 1962; *tenże*, In tema di “communitarizzazione” del diritto agrario nazionale, Rivista di diritto agrario 1991, Nr 1; *tenże*, Problemi Generali e profili di qualificazione del diritto agrario, Milano 1975; *G. Clemens*, *A. Reinfeldt*, *G. Wille*, Geschichte der europäischen Integration, Weimar–Wien 2008; *L. Costato*, Agricoltura e prodotti agroalimentari nel TFUE, w: Trattato di diritto alimentare italiano e dell’Unione Europea (cur. *I. Canfora*, *A. di Lauro*, *L. Russo*), Milano 2021; *F.R. von Eickstedt*, Vom Landwirt zum Landschaftspfleger, Köln 2010; *A. Germanò*, *E. Rook Basile*, Manuale di diritto agrario comunitario, Torino 2014; *Ch. Grimm*, *R. Norer*, Agrarrecht, München 2015; *I. Härtel*, Agrarrecht, w: Europäisches Sektorales Wirtschaftsrecht (Hrsg. *M. Ruffert*), t. 5, Baden-Baden 2013; *taż*, Geografische Herkunftsangaben als Rechtsgut – das Schutzsystem der EU für Agrarerzeugnisse und Lebensmittel, PPR 2014, Nr 2; *I. Härtel*, *D. Ren*, Agri-Food Law: Term, Development, Structures, System and Framework, w: Handbook on Agri-Food Law on China, Germany, European Union. Food Security, Food Safety, Sustainable Use of Resources in Agriculture (ed. *I. Härtel*), Frankfurt 2018; *C. Hernandez-Zakine*, Analyse juridique de la multifonctionnalité de l’agriculture: l’intérêt général au Coeur de l’agriculture, Revue de Droit Rural

2000, Nr 283; *G. Holzer*, Agrarrecht, Wien–Graz 2018; *A. Jurcewicz*, Charakterystyka Wspólnej Polityki Rolnej, w: *Wspólna Polityka Rolna. Zagadnienia prawne* (red. *A. Jurcewicz*), Warszawa 2007; *taż*, Prawo i polityka rolna Unii Europejskiej, Warszawa 2010; *taż*, Związki prawa żywnościowego z prawem rolnym – wybrane problemy, SIA 2002, t. III; *A. Jurcewicz*, *B. Włodarczyk*, *E. Tomkiewicz*, Ewolucja zadań Wspólnej Polityki Rolnej – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość, PPR 2024, Nr 1; *M. Kloepper*, Systematisierung des Umweltrechts, Berlin 1978; *P. Käh*, Agrarrechtliche Probleme einer multifunktionalen Landwirtschaft, Köln 2010; *M. Korzycka*, *P. Wojciechowski*, Prawo żywnościowe a inne dziedziny prawa (prawo rolne, prawo konsumencie, prawo handlowe, prawo administracyjne), w: *M. Korzycka*, *P. Wojciechowski*, System prawa żywnościowego, Warszawa 2017; *A. Lichorowicz*, Ewolucja polskiej definicji prawa rolnego na tle doktryny zachodnioeuropejskiej, KPPryw. 1997, Nr 4; *tenże*, Rozwój definicji prawa rolnego w doktrynie polskiej, w: *Prawo rolne* (red. *A. Stelmachowski*), Warszawa 2009; *P. Litwiniuk*, Aktywny rolnik – nowy beneficjent wsparcia bezpośredniego w ramach WPR, PPR 2015, Nr 1; *K. Marciniuk*, Prawne instrumenty ingerencji władzy publicznej w obrót nieruchomościami rolnymi jako środki kształtowania ustroju rolnego, Białystok 2019; *D.B. van der Meulen*, Food law: development, crisis and transition, w: *EU Food Law. Handbook* (eds. *B. van der Meulen*, *B. Wernaart*), Wageningen 2020; *B. Mucha-Leszko*, Ewolucja wspólnej polityki rolnej UE – przesłanki i uwarunkowania zmian systemowych, AUMCS Sectio H. Oeconomia 2004, t. 25; *R. Norer*, Lebendiges Agrarrecht, Wien 2005; *S. Prutis*, Instytucje podstawowe prawa prywatnego w opozycji do regulacji prawa publicznego, Białystok 2018; *T. van Rijn*, w: *Europäisches Unionsrecht. Vertrag über die Europäische Union – Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union – Charta der Grundrechte der Europäischen Union. Kommentar* (Hrsg. *H. van Groeben*, *J. Schwarze*, *A. Hatje*), Baden-Baden 2015; *M.B. Tauger*, The Global Green Revolution, w: *Oxford Handbook of Agricultural History* (ed. *J. Whayne*), Oxford 2024; *G. Thiemeyer*, Vom „Pool vert“ zur Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft. Europäische Integration, Kalter Krieg und die Anfänge der gemeinsamen europäischen Agrarpolitik 1950–1957, Berlin 1999; *J. Wilkin*, Wielofunkcyjność wsi i rolnictwa a rozwój zrównoważony, WieśRoln 2011, Nr 4; *W. Winkler*, Das Agrarrecht, sein Gegenstand und seine Stellung in der Rechtsordnung, w: *Recht, Umwelt, Gesellschaft. Festschrift für Alfred Pikalo zum 70. Geburtstag*, Berlin 1979; *B. Włodarczyk*, Prawne instrumenty ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu we Wspólnej Polityce Rolnej na lata 2023–2027, PPR 2022, Nr 2; *S. Wronkowska*, *Z. Ziemiński*, Zarys teorii prawa, Poznań 2001; *Wspólna polityka rolna. Zagadnienia prawne* (red. *A. Jurcewicz*), Warszawa 2004.

§ 1. Wprowadzenie

1 Pierwszym i najstarszym wspólnym sektorem Unii Europejskiej jest sektor rolniczy – unia rolna – oraz związana z nim europejska wspólna polityka rolna (WPR), jak również nierozzerwalnie z nimi połączone europejskie regulacje prawnorolne. W 2022 r. na poziomie zarówno ogólnoeuropejskim, jak i poszczególnych państw członkowskich obchodzono 60. rocznicę ustanowienia wspólnej polityki rolnej. Jej osiągnięcia w ramach tego okresu uznano za znaczący sukces¹. Faktem jest, że dzięki trwałej interakcji w ramach trójkąta: europejska produkcja rolna, europejska polityka rolna oraz europejskie prawo rolne – podstawowe cele, jakimi było zaopatrzenie w żywność – w rozsądnych cenach – ok. 500 mln konsumentów europejskich, jak

¹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/news/20220117-cap/> (dostęp: 26.11.2025 r.).

również utrzymanie żywotności regionów i obszarów wiejskich, zostały trwale osiągnięte².

Nie powinno również ulegać wątpliwości, że wspólna polityka rolna oraz urzeczywistniające ją regulacje prawne wniosły jednocześnie istotny wkład w integrację europejską³. Ustanowienie w 1962 r. wspólnej organizacji rynków rolnych miało niezwykle zróżnicowane skutki zarówno w samych państwach członkowskich, jak i w skali globalnej – w tym przede wszystkim w zakresie zmian strukturalnych w rolnictwie. Podstawowym celem wdrożenia tej polityki było jednak zapewnienie **zaopatrzenia w żywność ludności** w państwach EWG – w obliczu ówczesnych światowych kryzysów w zakresie produkcji rolnej, jak również wciąż odczuwalnych skutków II wojny światowej⁴. W konsekwencji to właśnie wzrost produkcji w sektorze rolnym stanowił zasadniczy cel decyzji politycznych i regulacji prawnych. Towarzystwo mu ponadto dążenie do jednoczesnego **utrzymania lub zwiększenia dochodów rolników**⁵. Tym samym polityka żywnościowa, zmierzająca do zagwarantowania dostaw żywności, została na płaszczyźnie obowiązujących aktów prawnych powiązana z **polityką społeczną**, a później także z rozwojem obszarów wiejskich jako **polityką regionalną**⁶.

W historii ludzkości państwa zawsze dążyły do zapewnienia zaopatrzenia swej ludności w żywność. Oprócz konfliktów zbrojnych, klęski żywiołowe, nieurodzaj i głód powodowały w historii bunt, powstania, rewolucje, a także masową emigrację, co niejednokrotnie skutkowało podważeniem fundamentów danego systemu polityczno-prawnego. To właśnie z osad rolniczych wraz z ich wiedzą i tradycjami powstały wczesne formy państwowości, których centralnym zadaniem było zapewnienie produkcji żywności. Od dawnych społeczeństw rolniczych aż po dzisiejsze wysoce zróżnicowane społeczeństwa przemysłowe i usługowe rozwiązanie problemu produkcji żywności i bezpieczeństwa żywnościowego należy do podstawowych zadań państwa. Dotyczy to również sytuacji, gdy obecnie – po historycznym rozwoju państwa narodowego i demokracji opartej na rządach prawa – działalność państw polega na realizacji zadań bardzo różnorodnych i skomplikowanych⁷.

Ciągłe różnicowanie prawa, w tym prawa rolnego oraz prawa regulującego własność rolniczych środków produkcji, aż do czasów współczesnych wskazuje na niezmiennie duże znaczenie sektora rolnego jako trwałego osiągnięcia kultury⁸. Było to szczególnie widoczne w Europie. Od starożytności, przez średniowiecze, aż do czasów nowożytnych społeczeństwa były uzależnione od produkcji rolnej i jej rozwoju. Złe zbiory zawsze prowadziły do głodu, który z kolei – obok wojen, pańszczyzny

² I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 471.

³ Szerzej G. Clemens, A. Reinfeldt, G. Wille, *Geschichte der europäischen Integration*, s. 47 i n.; por. także F. Albisinni, „Reformy reform” *Wspólnej Polityki Rolnej*, s. 135; R. Budzinowski, *Die Zukunft der Agrarpolitik*, s. 25

⁴ Por. A. Jurcewicz, B. Włodarczyk, E. Tomkiewicz, *Ewolucja zadań Wspólnej Polityki Rolnej*, s. 92; D.B. van der Meulen, *Food law*, s. 153; G. Thiemeyer, *Vom „Pool vert” zur Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*, s. 20.

⁵ A. Jurcewicz, *Związki prawa żywnościowego*, s. 88 i n.

⁶ A. Jurcewicz, B. Włodarczyk, E. Tomkiewicz, *Ewolucja zadań Wspólnej Polityki Rolnej*, s. 93–94; B. Mucha-Leszko, *Ewolucja wspólnej polityki rolnej*, s. 25 i n.

⁷ I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 473.

⁸ Na temat rewolucji prawa rolnego zob. R. Budzinowski, *Problemy ogólne prawa rolnego*, s. 106 i n.

i podatków – był motorem wybuchów społecznego niezadowolenia. W tym względzie warto wymienić liczne lokalne powstania chłopskie w wielu częściach Europy w XIII i XIV w., a także przypomnieć o wpływie głodu np. na rewolucję francuską w 1789 r. i rewolucję niemiecką w latach 1848–1849⁹. Po rewolucji przemysłowej XIX w. decydujący wpływ na zbiorową świadomość europejską w XX w. miały doświadczenia związane z niedostatkiem i głodem, stanowiącymi efekt dwóch wojen światowych¹⁰.

- 5 Dzięki nowym odkryciom naukowym i postępowi technologicznemu rolnictwo mogło jednak osiągnąć nowy wymiar ilościowy i jakościowy. Wyrazem zwiększonej wydajności rolnictwa, przede wszystkim dzięki zastosowaniu nowych nawozów, środków zwalczania szkodników i naukowych technik rolniczych, jest tzw. zielona rewolucja, która odniosła sukcesy także poza Europą – w innych częściach świata¹¹. Połączenie z globalnymi rynkami pasz i artykułów spożywczych oraz obecna nadwyżka żywności i wielu innych dóbr konsumpcyjnych w zamożnych społeczeństwach Europy skrywa fakt, że obecna rzeczywistość dotyczy jedynie bardzo krótkiego okresu historycznego, a nawet w kontekście europejskim ma wciąż zróżnicowany charakter¹². Również w ramach Unii Europejskiej, po przyjęciu państw Europy Środkowej i Wschodniej, stopniowo zaczynają się pojawiać nowe wzrosty wydajności i jakości w sektorze rolnym, dzięki czemu w całym obszarze państw członkowskich UE może rozwijać się wspólna produkcja rolna, jakość żywności i bezpieczeństwo dostaw. Decydującą rolę odgrywają w tym nie tylko reformy wspólnej polityki rolnej, ale przede wszystkim **stabilne ramy prawne europejskiego prawa rolnego**, któremu jest poświęcony niniejszy tom Systemu Prawa Unii Europejskiej.

§ 2. Pojęcie europejskiego prawa rolnego

I. Prawo rolne jako odrębna dziedzina prawa

- 6 W systemie prawa Unii Europejskiej obowiązuje wiele przepisów dotyczących rolnictwa oraz przepisów mających znaczenie dla rolnictwa. W związku z tym całość tych regulacji osiągnęła istotny stopień złożoności i skomplikowania, co sprawia, że trudno jest je prawidłowo usystematyzować. Zjawisko to rodzi jednocześnie pytanie, czy prawo rolne jest odrębną dziedziną prawa i czy w ogóle potrzebne jest takie

⁹ *W. Achilles*, *Landwirtschaft*, s. 15 i n.

¹⁰ Szeroko na ten temat *I. Härtel*, *Agrarrecht*, s. 474.

¹¹ Por. np. *M.B. Tauger*, *The Global Green Revolution*, s. 585; zob. także *B. Włodarczyk*, *Prawne instrumenty*, s. 22.

¹² *I. Härtel*, *Agrarrecht*, s. 475.

jego zakwalifikowanie¹³. Problemowi temu towarzyszy także podstawowa kwestia, co w ogóle stanowi dziedzinę prawa¹⁴.

Chociaż dyferencjacja i systematyzacja w różnych dziedzinach prawa mają fundamentalne znaczenie zarówno dla teorii prawa, jak i praktyki jego stosowania w nowszej doktrynie odchodzi się od dyskusji dotyczących ewentualnych kryteriów wyodrębnienia dziedziny prawa¹⁵. Istnieje jednak kilka aktualnych podstawowych stwierdzeń dotyczących **tworzenia nowych, niezależnych dziedzin prawa**, np. prawa ochrony środowiska. W literaturze niemieckiej wskazuje się np., że w rzeczywistości powstanie dziedziny prawa jest złożonym procesem interakcji między specjalistami i opinią publiczną, między ustawodawstwem a interpretacją naukową. Samo zaś postrzeganie niektórych zespołów regulacji prawnych przez teorię i praktykę jako dziedzin prawa jest konsekwencją licznych, wzajemnie powiązanych procesów rozwoju społecznego¹⁶.

W tym kontekście kwalifikacja określonych zespołów regulacji jako dziedziny prawa może po pierwsze determinować określone skutki prawne, tj. może w szczególności stanowić podstawę kompetencji dla ustawodawcy, organu administracji lub sądu. Po drugie, cel ustanowienia dziedziny prawa może mieć przede wszystkim charakter akademicko-dydaktyczny lub służyć odpowiedniemu usystematyzowaniu obowiązującego prawa. Celem naukowym takiej systematyzacji prawa jest przede wszystkim promowanie wiedzy i podstawowych idei, co z kolei może się przyczynić do harmonijnego rozwoju prawa¹⁷.

Wyodrębnienie dziedziny prawa ma zatem na celu stworzenie dobrze uporządkowanego prawa, które pomaga teoretykom w prowadzeniu badań naukowych i służy osobom stosującym prawo w praktyce. Konstatacja ta zmusza jednak do postawienia pytania: czym właściwie jest **dobrze uporządkowane prawo**? W literaturze wskazuje się, że można je zasadniczo oceniać według pięciu normatywnych kryteriów, które nakładają się na siebie w praktyce prawnej¹⁸. Po pierwsze, takie prawo respektuje cele, wartości i zasady prawne zawarte w konstytucji, a także prawa człowieka i prawa podstawowe. Po drugie, jest ono spójne, co oznacza brak wewnętrznej sprzeczności pomiędzy jego szczegółowymi regulacjami. Po trzecie, jest skuteczne i efektywne, przy czym efektywność odnosi się do sposobu osiągnięcia celu normy prawnej, a skuteczność oznacza rzeczywistą skuteczność tej normy. Po czwarte, takie prawo jest przejrzyste, co dotyczy przede wszystkim jasności norm prawnych i ich określoności. Po piąte wreszcie, respektuje zasady zrównoważonego rozwoju, który łączy trwałość

¹³ Problematyka ta jest również intensywnie dyskutowana w polskiej literaturze. Por. w szczególności: A. Lichorowicz, Rozwój definicji prawa rolnego, s. 26; *tenże*, Ewolucja polskiej definicji, s. 613 i n.; R. Budzinowski, Pojęcie i przedmiot prawa rolnego, w: Czechowski, Prawo rolne, 2022, s. 38; *tenże*, Prawo rolne, s. 11 i n.; *tenże*, Problemy ogólne prawa rolnego, s. 203 i n. Fundamentalne znaczenie w tej dyskusji mają prace włoskiego agrarysty A. Carozzy: Gli istituti di diritto agrario, Milano 1962 oraz Problemi Generali e profili di qualificazione del diritto agrario, Milano 1975.

¹⁴ Szerzej S. Prutis, Instytucje podstawowe, s. 17. Por. również fundamentalną pracę na ten temat: S. Wronkowska, Z. Ziemiński, Zarys teorii prawa, *passim*.

¹⁵ J. Härtel, Agrarrecht, s. 474.

¹⁶ M. Kloepfer, Systematisierung des Umweltrechts, s. 68 i n.

¹⁷ R. Budzinowski, Problemy ogólne prawa rolnego, s. 250–252.

¹⁸ J. Härtel, Agrarrecht, s. 475.

i sprawiedliwość międzypokoleniową z trójwymiarowym podejściem – społecznym, ekonomicznym, ekologicznym – służąc prawidłowemu konstruowaniu norm prawnych¹⁹. Innymi słowy, dobrze uporządkowane prawo tworzy system (porządek) prawny; w doktrynie polskiej pod tym pojęciem rozumie się „uporządkowany zbiór norm prawnych charakteryzujący się formalną zupełnością i spójnością, uporządkowany wertykalnie i horyzontalnie, przy czym w układzie pionowym jest to hierarchia aktów prawnych wyznaczana najczęściej konstytucją, a w układzie poziomym – porządek oparty na podziale na gałęzie prawa wyróżniane na podstawie różnych kryteriów”²⁰.

- 10 Jak się wydaje, te różne kryteria służące określeniu dziedziny prawa nie mają charakteru apriorycznego lub uniwersalnego. Należy raczej przyjąć, że wyodrębnienie dziedziny prawa zależy od określonych uwarunkowań historycznych, naukowych, społecznych, ekonomicznych, politycznych i kulturowych. W doktrynie wskazuje się jednak kilka kryteriów, które mogą stanowić tzw. **punkty orientacyjne**²¹. Pierwszym takim punktem wskazującym na wyodrębnienie nowej, samodzielnej dziedziny prawa jest istnienie charakteryzującej się wyraźną specyfiką i gospodarczą doniosłością **dziedziny stosunków społecznych**, objętych oddziaływaniem konkretnych zespołów norm prawnych. Kolejnym punktem jest natomiast istnienie pewnego rodzaju **pojęcia jednoczącego**, któremu można podporządkować różne normy i instytucje prawne. Jest zatem konieczne, by dziedzina prawa charakteryzowała się spójnymi powiązaniem merytorycznymi, by posiadała nadrzędny „wspólny mianownik”, o normatywnym charakterze²².
- 11 Istotne znaczenie dla wyodrębnienia dziedziny prawa ma wreszcie uznanie przez środowisko prawnicze w ogóle, a w szczególności przez społeczność naukową. Obejmuje to dalsze elementy „**zewnętrznej profesjonalizacji**” **dziedziny prawa**, w szczególności poprzez istnienie ośrodków uniwersyteckich, instytutów badawczych, podręczników, czasopism, monografii i serii publikacji, uznanie za przedmiot egzaminacyjny z zakresu prawa, ale także utworzenie działów administracji publicznej, czy też specjalizację kancelarii prawnych²³.
- 12 W konsekwencji w literaturze agrarystycznej podkreśla się, że prawo rolne jest w stanie sprostać tradycyjnym kryteriom wyodrębnienia dziedziny prawa, obejmując specyficzne stosunki społeczne oraz zawierając swoiste instytucje prawne o charakterze typowym, nieznanym poprzednio istniejącym gałęziom prawa²⁴.

II. Rolnictwo wielofunkcyjne jako podstawa wyodrębnienia europejskiego prawa rolnego

- 13 Podejmując próbę określenia prawa rolnego jako dziedziny prawa, należy postawić pytanie, czy istnieje tu **jednolite pojęcie**, pod które można w sposób wiarygodny

¹⁹ *Ibidem*, s. 476.

²⁰ S. Prutis, Instytucje podstawowe, s. 17.

²¹ M. Kloepfer, Systematisierung des Umweltrechts, s. 69.

²² *Ibidem*, s. 68.

²³ R. Budzinowski, Problemy ogólne prawa rolnego, s. 97–99.

²⁴ Por. szczegółowo R. Budzinowski, Pojęcie i przedmiot prawa rolnego, w: Czechowski, Prawo rolne, 2022, s. 43.

przyporządkować obowiązujące normy prawne i które w ten sposób kształtowałyby odrębność prawa rolnego? W tym kontekście przydatne może się okazać poczynienie kilku uwag językowych; w językach romańskich prawo rolne (*diritto agrario*, *derecho agrario*, *droit agraire*) jest określane poprzez odwołanie do łacińskiego terminu *ager*. Termin *agrarius* oznacza zatem: odnoszący się do uprawy roli, należący do rolnictwa, a *ager* (dopełniacz: *agri*) oznacza pole uprawne. W języku łacińskim rolnik to *agricola*, co jako złożenie (*agri*, *colere*) oznacza: ten, kto uprawia pole, pielęgnuje je, czci. Już w starożytności dostrzeżono zatem kwestię, która ma zastosowanie również współcześnie – w działalności rolniczej nie chodzi jedynie o zwykłą produkcję ekonomiczną, ale o to, że przestrzeń rolnicza wymaga szczególnej pielęgnacji ze strony rolnika, aby np. zachować żyzność gleby i chronić środowisko naturalne. To ostatnie z kolei wymaga od niego specjalistycznej wiedzy na temat uprawy, produkcji roślinnej, właściwości gleby, prognozowania plonów, pogody i zmian pór roku, a także dalekowzroczności w zakresie zabezpieczenia plonów również w nadchodzących latach, zrównoważonego rozwoju i wiedzy na temat integracji z całym społeczeństwem²⁵.

Z kolei to, co dotyczy produkcji roślinnej, należy odpowiednio odnieść do produkcji zwierzęcej. W tym zakresie termin „rolnictwo” odnosi się zarówno do uprawy roli, jak i do hodowli zwierząt, które to przejawy ludzkiej działalności są zintegrowane z otoczeniem gospodarczym, politycznym, prawnym i kulturowym oraz są włączone w strukturę regulacji prawnych²⁶.

W powyższym kontekście rolnictwo można ogólnie opisać jako produkcję pierwotną, gospodarcze wykorzystanie gruntów do wytwarzania produktów roślinnych i zwierzęcych. Do produkcji roślinnej należy przede wszystkim uprawa roli (w tym produkcja nasion) oraz uprawa roślin specjalnych (np. owoców, warzyw polowych, wina, chmielu, roślin leczniczych, produktów szkółkarskich, kwiatów), a do produkcji zwierzęcej – hodowla i chów zwierząt. Jednak należy również zauważyć, że rolnictwo jest ściśle powiązane z agrobiznesem, czyli przejawami ludzkiej działalności zarówno poprzedzającymi produkcję rolną (np. wytwarzanie maszyn rolniczych), jak i następującymi po niej (np. przetwórstwo lub uszlachetnianie żywności). W tym kontekście agrobiznes obejmuje cały łańcuch żywnościowy, a tym samym wszystkie etapy – od produkcji pierwotnej do aż do konsumpcji. Rolnictwo wytwarza produkty roślinne i zwierzęce dzięki środkom produkcji z sektorów poprzedzających (np. pasze, nawozy, środki ochrony roślin, maszyny rolnicze itp.); produkty roślinne i zwierzęce są następnie przetwarzane przez przemysł spożywczy²⁷. Podczas gdy tradycyjne rolnictwo służy przede wszystkim produkcji żywności, nowoczesne rolnictwo pełni wiele zadań i funkcji. **Europejski model rolnictwa wielofunkcyjnego** łączy „konkurencyjną produkcję wysokiej jakości żywności i surowców odnawialnych z świadczeniami rolnictwa na rzecz ogółu społeczeństwa”²⁸, w tym w szczególności:

- 1) zaopatrzenie w żywność oraz wkład w zapewnienie globalnego bezpieczeństwa żywnościowego;

²⁵ Ten obrazowy przykład dobrze oddający istotę działalności rolniczej podaje I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 477–478. Por. także J. Wilkin, *Wielofunkcyjność wsi*, s. 25.

²⁶ Ch. Grimm, R. Norer, *Agrarrecht*, s. 2.

²⁷ Por. P. Käß, *Agrarrechtliche Probleme*, s. 61–65.

²⁸ M. Cardwell, *The European Model*, s. 35.

- 2) pielęgnację i zachowanie krajobrazu kulturowego;
 - 3) zabezpieczenie różnorodności biologicznej i świadczenie usług ekologicznych w zakresie ochrony wód, gleby lub klimatu;
 - 4) spełnianie wysokich standardów zwłaszcza w zakresie ochrony konsumentów, zwierząt, jak i środowiska;
 - 5) zachowanie ważnych przestrzeni publicznych w kontekście zmian demograficznych poprzez tworzenie dodatkowych miejsc pracy i nowych możliwości uzyskania dochodu w ramach jego dywersyfikacji²⁹.
- 15 Możliwości dywersyfikacji rolnictwa, czyli rozszerzenia świadczonych przez nie usług, pokrywają się w dużej mierze z koncepcją wielofunkcyjności lub są z nią ściśle powiązane. Przykładów dywersyfikacji tego rodzaju dostarcza sprzedaż bezpośrednia, agroturystyka, a także cały sektor bioenergetyczny (biomasa, surowce odnawialne). Dzięki temu rolnik nie występuje wyłącznie jako producent żywności, ale przede wszystkim jako „opiekun dziedzictwa kulturowego wsi”, „opiekun krajobrazu” lub „producent energii”³⁰.
- 16 Opisana wyżej wielofunkcyjność i dywersyfikacja rolnictwa znajdują także odzwierciedlenie w rzeczywistości. Rolnictwo europejskie utrzymuje i pielęgnuje ok. połowę powierzchni lądowej UE. W 2016 r. w UE działało 10,2 mln gospodarstw rolnych, a powierzchnia użytków rolnych wynosiła 173 mln ha. Rolnictwo europejskie zabezpiecza naturalne podstawy życia, zachowuje różnorodny krajobraz jako przestrzeń życia, wypoczynku i rekreacji oraz wzmacnia obszary wiejskie jako funkcjonalne obszary osadnicze i gospodarcze. Ogólnie rzecz biorąc, rolnictwo wraz z sektorami powiązаныmi, jako część gospodarki UE, nadal stanowi ważną gałąź gospodarki³¹.

III. W kwestii europejskiego prawa rolnego

- 17 Rolnictwo w prawie UE na płaszczyźnie poszczególnych regulacji prawnych jest definiowane w zróżnicowany sposób; z reguły najistotniejsze znaczenie w odniesieniu do danej definicji ma jej kontekst regulacyjny. Pojęcie rolnictwa wielofunkcyjnego również nie jest zdefiniowane prawnie, ale opiera się na politycznej koncepcji nowoczesnego i zrównoważonego rolnictwa europejskiego i można je określić normatywnie dopiero na podstawie przeglądu różnych przepisów³².
- 18 Chociaż prawo pierwotne Unii Europejskiej w tytule III TFUE określa „rolnictwo i rybołówstwo” jako odrębną politykę Unii Europejskiej, to nawet samo pojęcie rolnictwa nie zostało prawnie zdefiniowane. Traktat odwołuje się raczej do pojęcia produktów rolnych, które ma jednocześnie znaczenie dla zakresu stosowania tytułu III TFUE poświęconego wspólnej polityce rolnej³³. Przepis art. 38 ust. 1 akapit 2 zd. 2 TFUE definiuje **produkty rolne** jako „produkty rolne, hodowlane i rybołówstwa oraz produkty bezpośrednio z nimi związane na pierwszym etapie przetwarzania”. Jednocześnie

²⁹ R. Norer, *Lebendiges Agrarrecht*, s. 490–493.

³⁰ Por. szeroko na ten temat *F.R. von Eickstedt, Vom Landwirt, passim*.

³¹ I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 478.

³² M. Cardwell, *The European Model*, s. 37.

³³ A. Jurcewicz, *Charakterystyka Wspólnej Polityki Rolnej*, s. 62–65; A. Germanò, E. Rook Basile, *Manuale di diritto agrario*, s. 84–91.

art. 38 ust. 3 TFUE określa zakres zastosowania art. 39–44 TFUE w tym sensie, że odnosi się do produktów wymienionych w załączniku I do traktatu.

Istnieje jednak pewna sprzeczność między załącznikiem I a definicją zawartą w art. 38 ust. 1 akapit 2 zd. 2 TFUE. Z jednej strony załącznik I nie wymienia wszystkich produktów pierwotnych pochodzących z uprawy roli i hodowli zwierząt, mimo że stanowią one produkty rolne w rozumieniu art. 38 ust. 1 akapit 2 zd. 2 TFUE; nie znalazły się tutaj takie produkty, jak np.: drewno, wełna, len, jedwab lub skóry. Z drugiej strony załącznik I obejmuje produkty przetworzone na dalszych etapach, wykraczając tym samym poza definicję zawartą w art. 38 ust. 1 akapit 2 zd. 2 TUE, wymieniając np. rafinowane oleje, margarynę, sztuczny miód, skrobię lub przetwory owocowe. W praktyce stosowania prawa opisaną niespójność rozwiązuje się w taki sposób, że załącznik I jest traktowany jako norma decydująca o klasyfikacji produktu rolnego w rozumieniu TFUE, a tym samym o kompetencji prawodawczej Unii Europejskiej w dziedzinie rolnictwa³⁴. Definicji zawartej w art. 38 ust. 1 akapit 1 zd. 2 TFUE należy zatem przypisywać jedynie „charakter generalnego stwierdzenia”³⁵. Należy ponadto zwrócić uwagę, że prawodawca unijny ma możliwość włączenia produktów nieobjętych załącznikiem I do ustawodawstwa rolnego na podstawie tzw. klauzuli elastyczności, wynikającej z art. 352 TFUE – tzn. jeżeli przepisy, które mają zostać przyjęte, są niezbędne do realizacji jednego z celów wspólnej polityki rolnej³⁶. Zgodnie z orzecnictwem Trybunału Sprawiedliwości akt prawny odnoszący się do produktów wymienionych w załączniku I może również zawierać przepisy uzupełniające, dotyczące produktów niewymienionych w załączniku I³⁷.

Jednak w literaturze podkreśla się, że ogólny zakres stosowania kompetencji UE w zakresie ustawodawstwa rolnego powinien być dalej rozszerzany w drodze stosownej interpretacji³⁸. Kompetencje te nie obejmują bowiem wyłącznie produktów wymienionych w załączniku I lub produktów nieobjętych załącznikiem I, a regulowanych w ramach przepisów uzupełniających zgodnie z art. 352 TFUE. Ograniczenie określone w załączniku I odnosi się bowiem do produktów rolnych i dlatego ma wpływ wyłącznie na ustawodawstwo w zakresie środków dotyczących konkretnych produktów, tj. w szczególności instrumentów przyjmowanych w ramach wspólnej organizacji rynku³⁹. Inne przedmioty regulacji – takie jak mechanizmy wspierania obszarów wiejskich – które nie są ukierunkowane na konkretne produkty, mogą być oparte na tzw. kompetencji rolnej (art. 43 TFUE) niezależnie od załącznika I, jeżeli realizują cele polityki rolnej w rozumieniu art. 39 TFUE⁴⁰. Ponieważ cele polityki rolnej podlegają interpretacji rozszerzającej, a jednocześnie w istotnym zakresie oddziałują na nie klauzule generalne (w szczególności dotyczące ochrony środowiska, dobrostanu zwierząt i ochrony konsumentów), zakres samego pojęcia „rolnictwo”, a w konse-

³⁴ A. Germanò, E. Rook Basile, *Manuale di diritto agrario*, s. 88–89.

³⁵ I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 479.

³⁶ T. van Rijn, w: *Europäisches Unionsrecht*, s. 1534; G. Holzer, *Agrarrecht*, s. 163–164.

³⁷ Por. wyr. TS z 2.7.2009 r., C-343/07, *Bavaria NV i Bavaria Italia Srl/Bayerischer Brauerbund eV*, ECLI:EU:C:2009:415.

³⁸ I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 478.

³⁹ A. Germanò, E. Rook Basile, *Manuale di diritto agrario*, s. 91; G. Holzer, *Agrarrecht*, s. 164.

⁴⁰ I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 479.

kwencji pojęcia „prawo rolne”, są – na szczeblu prawa europejskiego – szeroko rozumiane⁴¹.

21 Ta swoista „otwartość” pojęcia prawa rolnego pozwala na włączenie nowych i uzupełniających form rolnictwa – obszarów tzw. **rolniczych systemów przyszłości** – do zakresu stosowania wspólnej polityki rolnej. Obejmują one np. zamknięte systemy rolnicze oparte na hydroponice i aeroponice, które są powiązane z koncepcją „rolnictwa wertykalnego” (produkcja w wielopiętrowych budynkach). Jako zalety „zamkniętych” instalacji hydroponicznych w porównaniu z klasycznym rolnictwem otwartym wymienia się zapobieganie przedostawaniu się nawozów lub środków ochrony roślin do środowiska naturalnego oraz erozji gleby dokonywanej przez maszyny rolnicze, a także zmniejszenie zużycia wody. Kolejnym obszarem rolniczych systemów przyszłości jest wykorzystanie przyjaznych dla środowiska źródeł białka lub mięsa 2.0. W tym kontekście należy wymienić chociażby produkcję mięsa *in vitro* i hodowlę owadów. Zdolność dostosowania WPR do takich innowacyjnych, a jednocześnie (potencjalnie) bardziej zrównoważonych ekologicznie metod, procesów i systemów pozyskiwania żywności wymaga podwójnego uzasadnienia z punktu widzenia metodologii prawnej. Z jednej strony należy uwzględnić cel wspólnej polityki rolnej polegający na zagwarantowaniu dostaw żywności (art. 39 ust. 2 lit. d TFUE) przy jednoczesnym poszanowaniu ochrony środowiska (klauzula generalna zgodnie z art. 11 TFUE). Z drugiej strony konieczne jest prawne przyporządkowanie wytworzonych artykułów spożywczych do produktów wymienionych w załączniku I⁴².

22 Podczas gdy prawo pierwotne UE odnosi się zasadniczo do pojęcia produktów rolnych (art. 38 ust. 1 akapit 2 zd. 2 TFUE), prawo wtórne UE przedmiotem swojego zainteresowania czyni pojęcie **działalności rolniczej**⁴³. W świetle art. 4 ust. 2 rozporządzenia 2021/2115 w sprawie wsparcia planów strategicznych działalność rolnicza to „działalność umożliwiająca przyczynianie się do dostarczania dóbr prywatnych i publicznych poprzez co najmniej jedno z poniższych działań:

- 1) wytwarzanie produktów rolnych obejmujące działania takie jak chów zwierząt lub uprawa (...);
- 2) utrzymywanie użytków rolnych w stanie, dzięki któremu nadają się one do wypasu lub uprawy, bez konieczności podejmowania działań przygotowawczych wykraczających poza użycie zwykłych metod rolniczych i zwykłego sprzętu rolniczego”.

Ponieważ działalność rolnicza obejmuje również „utrzymywanie użytków rolnych w stanie, dzięki któremu nadają się one do wypasu lub uprawy”, zostaje podkreślona rola rolnika jako opiekuna krajobrazu, a ponadto dochodzi do waloryzacji prawa rolnego w szerokim, „ekologicznym” rozumieniu⁴⁴. Związek z rolnictwem pozostaje jednak zachowany, ponieważ zostaje wprowadzony wymóg, by użytki rolne były utrzymywane w stanie, dzięki któremu nadają się do wypasu lub uprawy. Jak wskazuje się w literaturze, w swoim orzecznictwie TS musiał się zająć ekologizacją pojęć działalności

⁴¹ C. Hernandez-Zakine, *Analyse juridique*, s. 265.

⁴² I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 480.

⁴³ R. Budzinowski, *Problemy ogólne prawa rolnego*, s. 194; A. Germanò, E. Rook Basile, *Manuale di diritto agrario*, s. 13.

⁴⁴ I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 480.

rolniczej i gruntów rolnych⁴⁵. W konsekwencji Trybunał podkreślał m.in., że ochrona środowiska, będąca jednym z głównych celów Unii Europejskiej, powinna być traktowana jako cel stanowiący również część wspólnej polityki rolnej⁴⁶. Pojęcie **aktywnego rolnika**, jako głównego beneficjenta wsparcia z funduszy europejskich, stanowi dalsze doprecyzowanie pojęcia działalności rolniczej. Pojęcie to zostało wprowadzone wraz z reformą wspólnej polityki rolnej na lata 2014–2020, ponieważ w przeszłości pomoc rolna była wypłacana przedsiębiorstwom, których przedmiotem działalności nie była działalność rolnicza lub działalność ta miała charakter marginalny⁴⁷.

W świetle prawa europejskiego, dla dziedziny prawa rolnego podstawowe znaczenie mają przede wszystkim normy prawa pierwotnego – dotyczące wspólnej polityki rolnej – oraz akty prawa wtórnego oparte na prawie pierwotnym. Jednak część prawa rolnego podlegająca prawu europejskiemu nie jest w ten sposób ostatecznie określona. Kwestie dotyczące rolnictwa są bowiem regulowane nie tylko na podstawie ogólnej kompetencji w zakresie urzeczywistniania wspólnej polityki rolnej (art. 43 TFUE), ale także na podstawie innych kompetencji, w szczególności dotyczących harmonizacji prawa, ochrony środowiska lub zdrowia⁴⁸. W związku z tym w praktyce legislacyjnej wiele aktów prawnych UE dotyczących rolnictwa lub związanych z rolnictwem opiera się na innych szczegółowych kompetencjach⁴⁹. Dla określenia dziedziny europejskiego prawa rolnego istotne jest – w sensie kompleksowej systematyzacji prawa – uwzględnienie złożonej i powiązanej ze sobą dziedziny życia, jaką jest „rolnictwo” lub „działalność rolnicza”⁵⁰.

23

IV. Europejskie prawo rolne w systemie wielopoziomowym

Ramy prawne wielofunkcyjnego rolnictwa reguluje szereg przepisów o charakterze zarówno ogólnym, jak i szczegółowym. Są to regulacje odnoszące się do tzw. prywatnego prawa rolnego (np. specjalne prawo spadkowe, prawo dzierżawy gruntów), ale także dotyczące przekrojowo wielu różnych dziedzin prawa⁵¹. W tym kontekście szersze i nowoczesne pojęcie prawa rolnego łączy się z koncepcją rolnictwa wielofunkcyjnego. Oprócz tradycyjnego „prywatnego” prawa rolnego w ciągu ostatnich 70 lat dostrzegalne jest narastanie regulacji o charakterze publicznoprawnym w ramach unormowań dotyczących rolnictwa⁵². Regulacje te należą zasadniczo do publicznego prawa gospodarczego, a tym samym do prawa administracyjnego⁵³. Ze względu na istniejące powiązania między różnorodnymi specyficznymi uwarunkowaniami działalności rolniczej i zmianami strukturalnymi w rolnictwie nie należy odwoływać

24

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Por. wyr. TS z 14.10.2010 r., C-61/09, *Landkreis Bad Dürkheim p. Aufsichts- und Dienstleistungsdir- rektion*, ECLI:EU:C:2010:606.

⁴⁷ Por. P. Litwiniuk, *Aktywny rolnik*, s. 211 i n.

⁴⁸ T. van Rijn, w: *Europäisches Unionsrecht*, s. 1587–1589.

⁴⁹ I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 481.

⁵⁰ Na znaczenie szeroko rozumianej działalności rolniczej jako przedmiotu prawa rolnego zwraca uwagę R. Budzinowski, *Problemy ogólne prawa rolnego*, s. 244. Por. także *tenże*, *Prawne pojęcie*, s. 167 i n.

⁵¹ R. Norer, *Lebendiges Agrarrecht*, s. 120 i n.

⁵² Na publicyzację prawa rolnego zwraca uwagę R. Budzinowski, *Problemy ogólne prawa rolnego*, s. 138. Por. także W. Winkler, *Das Agrarrecht*, s. 366; I. Härtel, *Agrarrecht*, s. 483.

⁵³ R. Barents, *The Agricultural Law*, s. 13.

się wyłącznie do pojęcia prawa rolnego w wąskim znaczeniu, obejmującym jedynie przepisy dotyczące samej produkcji rolnej. Bardziej sensowne jest przyjęcie **szerokiego rozumienia prawa rolnego**, uwzględniającego zmianę z „klasycznego” rolnictwa na rolnictwo wielofunkcyjne – aż po zintegrowane łańcuchy w rolnictwie i przemyśle spożywczym, a także zróżnicowane zadania społeczne obszarów wiejskich. Istnieją przecież silne powiązania między rolnictwem, przemysłem spożywczym oraz przemysłem energetycznym⁵⁴.

25 Prawo rolne w wyżej opisanym szerokim rozumieniu obejmuje zatem regulacje dotyczące produktów rolnych, środków produkcji, procesów produkcyjnych, pracowników oraz, poza produkcją podstawową, sektory przed- i poprodukcyjne. W związku z tym do prawa rolnego zalicza się w szczególności prawo rynku rolnego, prawo obszarów wiejskich, prawo socjalne w rolnictwie, prawo rolnośrodowiskowe (w tym prawo dotyczące ochrony wód, ochrony przyrody, ochrony gleby i ochrony przed immisjami, dotyczące nawozów i środków ochrony roślin), prawo dotyczące różnorodności biologicznej w rolnictwie, prawo dotyczące dobrostanu zwierząt oraz chorób zwierząt, prawo dotyczące ochrony klimatu w rolnictwie (łagodzenie skutków zmian klimatycznych i adaptacja do nich), prawo dotyczące energii w rolnictwie, prawo dotyczące inżynierii genetycznej w rolnictwie, ale także prawo dotyczące nasion, ochrony odmian roślin i hodowli zwierząt, a także prawo dotyczące pasz⁵⁵.

26 Szczególnie bliski związek prawo rolne ma z **prawem żywnościowym**⁵⁶. Dzieje się tak od czasu dużej reformy prawa żywnościowego UE w 2002 r., spowodowanej głównie kryzysem BSE, gdy rolnik zaczął być postrzegany jako przedsiębiorca spożywczy⁵⁷. Właśnie z tego względu ściśle rozróżnienie między prawem rolnym a prawem żywnościowym, stosowane w przeszłości, zdaje się tracić na znaczeniu, co w literaturze skutkuje wyróżnieniem tzw. prawa rolno-żywnościowego (*agri-food law*)⁵⁸. Ponadto współcześnie ustalone struktury rolnictwa i przemysłu spożywczego charakteryzują się pogłębioną integracją łańcuchów wartości – od produkcji pierwotnej, poprzez przetwórstwo i dystrybucję, aż po konsumpcję końcową. Dynamika integracji jest utrwalana przez nowe odkrycia naukowe, innowacje technologiczne, znaczące zmiany w zachowaniach konsumentów oraz globalną ekspansję rynków rolnych i rynków żywności. Prawo uwzględniło ten rozwój strukturalnej integracji łańcuchów wartości w sektorze rolno-spożywczym i uczyniło go przedmiotem swego zainteresowania, np. poprzez wprowadzenie zasady identyfikowalności (*traceability*) w celu zapewnienia bezpieczeństwa żywności, regulacji w zakresie rolnictwa ekologicznego oraz oznaczeń geograficznych pochodzenia⁵⁹.

27 Prawo rolne należy zatem uznać za złożoną dziedzinę przekrojową, obejmującą wiele różnych zagadnień prawnych, które z jednej strony można przypisać do prawa

⁵⁴ Tak I. Härtel, Agrarrecht, s. 483.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Por. np.: A. Jurcewicz, Związki prawa żywnościowego, s. 84 i n.; M. Korzycka, P. Wojciechowski, Prawo żywnościowe, s. 39. W literaturze zagranicznej por. np. L. Costato, Agricoltura e prodotti agroalimentari, s. 10.

⁵⁷ I. Härtel, Agrarrecht, s. 483.

⁵⁸ Por. I. Härtel, D. Ren, Agri-Food Law, s. 2.

⁵⁹ I. Härtel, Geografische Herkunftsangaben, s. 175 i n.

publicznego (w tym także prawa karnego)⁶⁰, z drugiej zaś do prawa prywatnego, lub które stanowią punkty styku tych głównych dziedzin prawa. Jednocześnie prawo rolne charakteryzuje się **wielopoziomowością**. Istnieją bowiem normy prawne dotyczące rolnictwa oraz mające znaczenie dla rolnictwa na poziomie krajowym, europejskim i globalnym⁶¹. Podczas gdy tylko niektóre obszary prawa rolnego stanowią prawo czysto krajowe, inne dziedziny są w szerokim (choć zróżnicowanym) stopniu zeuropeizowane⁶². W szczególności w obszarze publicznego prawa rolnego prawo Unii Europejskiej i państw członkowskich stało się już powiązane w ramach **wspólnego systemu prawnego**. Nawet obszary, które nie są regulowane przez Unię Europejską, ale przez ustawodawców państw członkowskich, pozostają pod znacznym wpływem prawa europejskiego. Dotyczy to np. prawa obrotu gruntami rolnymi oraz ich dzierżawy, które ma szczególne znaczenie praktyczne dla rolnictwa⁶³.

28

Wyżej opisane założenia odnoszące się z jednej strony do koncepcji rolnictwa europejskiego, a z drugiej do europejskiego prawa rolnego, legły u podstaw systematyki niniejszego tomu. Czynniki te przemawiały przede wszystkim za połączeniem europejskiego prawa rolnego i europejskiego prawa żywnościowego w jednym tomie. Układ prezentowanych zagadnień jednoznacznie wskazuje ponadto na przyjętą na płaszczyźnie regulacji europejskich koncepcję rolnictwa wielofunkcyjnego, która swoje potwierdzenie znajduje zresztą także w części poświęconej prawu żywnościowemu. Należy jednak podkreślić, że systematyka części rolnej niniejszej publikacji w szerokim zakresie nawiązuje do tradycyjnego sposobu prezentacji zagadnień związanych z europejskim prawem rolnym w polskiej literaturze agrarystycznej⁶⁴. Szacunek dla dotychczasowego dorobku polskich agrarystów determinował zatem w szerokim zakresie przyjęty układ prezentowanych zagadnień. W konsekwencji część rolna niniejszego tomu rozpoczyna się od omówienia ewolucji wspólnej polityki rolnej i urzeczywistniających ją regulacji prawnych, które następowały nieuchronnie na przestrzeni ponad 60 lat swego obowiązywania. Kolejne rozdziały poświęcono zasadom i celom wspólnej polityki rolnej oraz źródłom europejskiego prawa rolnego. W szerokim zakresie została scharakteryzowana wspólna organizacja rynku produktów rolnych, zarówno w aspekcie rynku wewnętrznego i obowiązujących na tym rynku reguł konkurencji, jak i w zakresie handlu z państwami trzecimi. Wiele uwagi poświęcono również podstawowemu instrumentowi wdrażania wspólnej polityki rolnej, jakim są obecnie płatności bezpośrednie, by w dalszej kolejności poddać analizie prawne uwarunkowania wspierania rozwoju obszarów wiejskich.

29

Następne rozdziały dotyczą już kwestii bardziej szczegółowych, takich jak finansowanie wspólnej polityki rolnej, regulacja agrobiznesu w prawie Unii Europejskiej oraz obrót nieruchomościami rolnymi w świetle fundamentalnych zasad tego prawa. W tym miejscu wiele uwagi poświęcono również problematyce ekologizacji wspólnej polityki rolnej oraz zarządzaniu lasami i obrotowi drewnem w świetle prawa UE. Analiza wy-

⁶⁰ Na temat narastania w obszarze rolnictwa regulacji karnych por. *R. Budzinowski*, Problemy ogólne prawa rolnego, s. 139.

⁶¹ *J. Härtel*, Agrarrecht, s. 484.

⁶² *A. Carozza*, In tema di “comunitarizzazione” del diritto agrario, s. 5.

⁶³ Por. np. *K. Marciniuk*, Prawne instrumenty, s. 52.

⁶⁴ Por. w szczególności następujące publikacje: Wspólna polityka rolna. Zagadnienia prawne, *passim*; *A. Jurcewicz*, Prawo i polityka rolna, *passim*; podręcznik *Czechowski*, Prawo rolne, 2022, *passim*.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl